

BAYRAM ÖZFIRAT*

Türk Edebiyatının Manzum İlk Siyeri: Velî'nin Sîretü'n-Nebî'si**

The First Verse Siyar of Turkish Literature:
Veli's Siretü'n-Nebi

Ö Z E T

Hız. Peygamber ve sahabelerinin haberlerini ve ilk Müslümanların yaşadığı hadiseleri kaybolmaktan koruma düşüncesi, Hz. Peygamber'in siyerini yazma geleneğini başlatmıştır. Bu gelenek Türk edebiyatında 14. yüzyılda Erzurumlu Kadı Darir'in tercüme niteliğindeki Sîretü'n-Nebî adlı eseriyle başlamış ve günümüze kadar gelmiştir. Darir'in mensur olan Sîretü'n-Nebî'sinde, yer yer manzum parçalar da vardır. Bu makalenin konusu olan Velî'nin Sîretü'n-Nebî'sinin ise tamamı manzumdur ve eser 15. yüzyılda Muhammed adında biri tarafından yazılmıştır. "Muhammed" isminin müellifin asıl adı olduğu tahmin edilmektedir. Müellif eserinde, mahlas olarak Velî'yi tercih etmiştir. Tezkirelerde veya 15. yüzyıla ait diğer kaynaklarda görebildiğimiz kadarıyla Velî'nin bu eseri hakkında herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Çoğu kütüphane kataloğunda, Sîretü'n-Nebî'nin müellifi olarak da farklı adlar görülmektedir. Bunlardan bazıları "Aşîki, Mehmed, Abdullah Zâhidî Efendi, Abdurrahman, Mehmet Halife, Muhammed, Mehmet Hakkı, Derviş Öksüz, Molla Velî"dir. Eserin 32 nüshası tespit edilmiştir. Bunlar içinde 494 varaklık en eski nüsha, İBB Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Kütüphanesinde ve istinsah tarihi H. 939 (M. 1532)'dir. Eserin yazım tarihi H. 872 (M. 1468)'dir. Kaynaklarda Velî'nin Sîretü'n-Nebî'sine kadar tamamı manzum olarak yazılmış başka bir siyer kitabı görülmemektedir. Bu nedenle eser, Türk edebiyatında türün bütün özelliklerini barındıran ve tamamı manzum olarak yazılmış ilk siyer kitabıdır.

ANAHTAR KELİMELEER

Siyer, Velî, Meğâzî, Muhammed, Abdurrahman.

ABSTRACT

The thought on protecting the news of The Prophet Muhammed and his Companions and the events they experienced from loss has initiated tradition of The Prophet siyer writing. This tradition in Turkish Literature started with a translation of the work called Siretü'n-Nebi by Erzurumlu Kadı Darir in the 14th century and has continued up to now. There are verses in Siretü'n-Nebi written in prose by Darir. Veli's Siretü'n-Nebi, which is the subject of this article, is completely in the form of verses and was written by a man called Muhammed in the 15th century. It is estimated that the name 'Muhammed' is the original name of the author. The author in this work preferred to write under the pseudonym of Veli. As we can see, there is no record of all's work in tezkires and in the other sources in the 15th century. In most catalogs, many different names are seen as the author of Siretü'n-Nebi. Some of them are Aşiki, Mehmed, Abdullah Zahidi Efendi, Abdurrahman, Mehmet Halife, Muhammed, Mehmet Hakkı, Derviş Öksüz, Molla Veli. 32 copies of this work have been determined. Of all copies the oldest copy which has 494 page is in the rare books in the Library of İBB Atatürk and the date of the copy is H. 939 (M. 1468). The date of the writing of this work is H. 872 (M. 1468). In the written sources there are no other siyar books which were completely written in verses like Veli's Siretü'n-Nebi, therefore, the work is the first siyar book which has all features of its kind and was completely written in verses in Turkish Literature.

KEYWORDS

Siyar, Veli, Muhammed, Abdurrahman, Rhymed couplets.

* Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Doktora Öğrencisi, İstanbul (bayramozfirat@gmail.com).

** Bu çalışma, 25-26 Nisan 2014 tarihlerinde İstanbul'da "Edebiyatımızda Hz. Peygamber" başlığı altında gerçekleştirilen III. İslami Türk Edebiyatı Sempozyumu'nda sunulan "Türk Edebiyatının Manzum İlk Siyeri: Velî'nin Sîretü'n-Nebî'si" adlı bildirinin, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

1. Siyer İlminin Doğuşu ve Velî'nin Sîretü'n-Nebî Adlı Eserinin Kaynağı

Gerek Kur'an'da en güzel örnek olarak takdim edilen¹ gerekse “*Ben güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim (Ahmed b. Hanbel: 2/381).*” sözüyle gönderiliş gayesini ortaya koyan Hz. Peygamber, her yönüyle inananlar için örnek bir insandır. Hz. Peygamber'in hayatını bilmeden İslâm'ı anlamak mümkün olmadığı gibi Kur'an'ı tam olarak anlamak da mümkün değildir. Çünkü Kur'an ona nazil olmuştu ve o Kur'an'ı en iyi anlayıp uyguluyordu. Bu nedenle Müslümanlar, Hz. Peygamber'in hayatını öğrenmeye özel bir önem vermiş ve bunun sonucu olarak da sözlü ve yazılı malzeme derleme çalışmaları yapmışlar; böylece siyer ilminin temelleri atılmıştır. Hz. Peygamber'in hayatından bahseden bu çalışmalara sîre, siyer ya da meğâzî denilmiştir.

Sîre sözcüğü “s-y-r” kökünden türemiştir. Kök olarak “gezmek, gece yürümek ve seyahat etmek” anlamlarına gelir (M. Asım 1305: IV/418). Aynı kökten türemiş olan sîre sözlükte “yol, hareket, gidiş, hâl, davranış, idare” anlamlarını taşımakla birlikte, İslâm ilimlerinde kullanılan bir istilâh olarak iki ayrı alanda kendine yer edinmiştir. *Bunlardan İslâm hukukunda kullanılanı, “Peygamber'in davranış şekli, özellikle savaşta tutumu” anlamına gelip Müslüman bir toplumun daha ziyade devlet politikaları açısından gayrimüslimlerle ilişkisini ele alan görüşlerini inceler. Diğeri ise Hz. Muhammed'in hayatı ve şahsiyetini, büyük ölçüde tarihi bağlamında ele alıp bu dalda yazılan eserleri konu edinir (Fayda 2009: 319-320).*

Meğâzî ise “mağzâ” kelimesinin çoğuludur ve savaş yapılan yerler, savaş, harp hikâyeleri veya destanları gibi anlamlara gelmektedir.² Kav-

¹ Kur'an'da Hz. Peygamber hakkında pek çok ayet vardır. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Hz. Peygamber'e Allah ile birlikte itaat etme gerektiği (Â-i Imrân 3/32, en-Nisâ 4/136), Müslümanın onu örnek alması gerektiği (el-Ahzâb 33/21), onu herkesten fazla sevmesi gerektiği (el-Ahzâb 33/6), en güzel ahlâk üzerine olduğu (Kalem 68/5, İlahî emirleri tebliğe ve insanları İslâm'ı yaşayacak olgunluğa erdirmekle görevli olduğu (eş-Şûrâ 42/13; el-Cum'a 62/2-3) vb. konularda ayetler vardır.

² Kelimenin anlam ve kullanımları için bkz. İbn Manzûr, XV, 124.

ram olarak ise Hz. Peygamber'in savaşlarını konu edinen ilim olarak tanımlanmaktadır.

Siyer ile Meğâzî arasındaki ilişkiyi İsmail Hakkı İzmirli, "*Siyer, ensâb-ı şerife'den başlar, Mekke, Medine olaylarını ihtiva eder. Meğâzî ise Peygamber'in büyük gazvelerinden bahseder. Mekke olaylarını ihtiva etmez. Siyer daha umumî, meğâzî ise daha hususidir (Uca 1996: 20-21).*" şeklinde açıklamıştır. Bununla beraber siyer ve meğâzî kelimelerinin başlangıçtan itibaren birbiri yerine kullanıldığını söylemeliyiz. Nitekim Musâ b. Ukbe, Meğâzî olarak isimlendirilen eserinde, Hz. Peygamber'in bütün hayatından alıntılara yer vermiş, sadece savaş haberleri ile ilgilenmemiştir (Öz 2006: 24-26).

Hicri ilk asır eserlerinde "meğâzî" adı tercih edilirken ikinci asrın başlarından itibaren "siyer" kelimesinin kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Öztoprak 2010: 52-70). Sîre kelimesini bir ıstılah olarak ilk kullanan Ebu Bekir Muhammed b. Müslim b. Ubeydillah b. Şihab ez-Zühdi (öl. 124/742)'dir (el-Shaman 1982: XII-XVI).³ Siyer kitaplarına

³ Velî, *Sîretü'n-Nebî'si*nde Hz. Peygamber'in hem hayatına hem de savaşlarına yer vermiş, bu yönüyle sîret kelimesini meğâzî kelimesi yerine de kullanmıştır. Eserde sîret sözcüğünün geçtiği bazı beyitler şunlardır:

Sîretini ol ulu Peyğamber'ün
Dimek ister sözine kulağ urun (A 7^b)

...

Sîretini ol ulu Peyğamber'ün
Ol yazuklular ümîdi serverün (A 8^a)

...

Muştafâ'nuñ sîretini söylegil
Cânuña 'ışkınu yoldaş eylegil (A 8^a)

...

Sîretini ol ulu Peyğamber'ün
Söylegil ol bahtulu Peyğamber'ün (A 17^b)

...

Sîretidür bu dağı Peyğamber'ün
'İşk ile gelün söze kulağ urun (A 23^b)

...

Sîretini ol kerîm Peyğamber'ün
Söylegil ol HâkHâbîb'i serverün (A 33^b)

günümüzde bilinen ilk şeklini veren İbn İshak⁴ (öl. H. 151/ M. 768)'tır. Kendinden önceki eserlerden yararlanmakla birlikte çoğu sahabe çocuğu olan Medineli yüz civarında râvîden ve İskenderiye'de Yezîd b. Ebû Habîb başta olmak üzere diğer âlimlerden topladığı zengin hadis, siyer ve meğâzî haberlerini tasnif etmiş ve *Sîretü İbn İshak (Kitâbü'l-Mübtede' ve'l-Meb'as ve'l-Meğâzî)* diye bilinen eserini kaleme almıştır. Bu eseri, daha sonraki İslâm tarihi ve siyer türü kitaplarının da kaynağı olmuştur.

Hazâ Kitâbu Sîreti Resûlillâh adlı eseriyle kitabının adında doğrudan "sîre" kelimesini kullanan ilk müellif, İbn Hişâm⁵ (öl. H. 218/ M. 833)'dır. Onu takip eden Vâkîdî (öl. H. 208/ M. 823)'nin sîre veya meğâzî adını taşıyan kitabı, Hz. Peygamber'in daha çok fiziki özelliklerini anlatmıştır. Bunları Taberî, meşhur *Tarih*'i ile takip eder. Onun, Hz. Peygamber'in hayatını ve İslâm tarihini, Hz. Âdem'den başlayan, özellikle Kur'an'da adı geçen diğer peygamberlerle devam eden insanlık tarihi içinde değerlendirmesi; sonraları, kısas-ı enbiyâ tarzındaki kitaplara kaynaklık etmiştir (Özkat 2011: 54-57). Velî, *Sîretü'n-Nebî*'sinde İbn İshak, İbn Hişâm, Vâkîdî ve Taberî'den söz etmemiştir ama Velî eserinde bu eserlerden söz etmese de bu eserleri gördüğünü ve bu kaynaklardan eserini yazarken yararlanmış olduğunu düşünmekteyiz.

Velî'nin *Sîretü'n-Nebî*'sinin asıl kaynağı ise Basralı Vaiz olarak bilinen, Irak'ta yaşadığı tahmin edilen Ebu'l-Hasan el-Bekrî'dir. Onun kaleme aldığı *Sîretü'n-Nebî* adlı eserine Velî, şu beyitlerle atıfta bulunmuştur:

Bû'l-Hasan Bekrî rivâyet eyledi
 Mevlidi böyle hikâyet eyledi (A⁶ 10^a)

 Hasan babası ol Bekrî rivâyet
 Eydür ol vâ'iz-i Başrî rivâyet (A 305^b)

⁴ İbn İshak hakkında geniş bilgi için bk. Muhammed İbn İshak, *Siyer-i İbn-i İshak: Billik*, M. Şafi (2012), İstanbul: Düşün Yayıncılık.

⁵ İbn Hişâm hakkında geniş bilgi için bk. Ege, Hasan (2006), *Sîret-i İbn-i Hişâm Tercemesi*, İstanbul: Kahraman Yayınları.

⁶ "A" harfi bu makalede İBB Atatürk Kitaplığı, Nadir Eserler Kütüphanesi MC_Yz_O.000053 nüshanın kısaltılmış hâlidir.

....

Eydür ki Ebû'l-Hasan Bekrî rivâyet
Şahîhen Mekke fethin çok hikâyet (A 358^b)

...

Ebû'l-Hasan Bekrî rivâyet eyledi
Sîreti böyle hikâyet eyledi (A 445^b)

...

Ebû'l-Hasan Bekrî eyler rivâyet
Eşah sîretini söyler tamâmet (A 266^a)

Müellif bununla birlikte *Sîretü'n-Nebî'nin* birçok yerinde “râvî eydür” veya “râvî hikâyet eyledi” şeklindeki ifadelerle kısaca Ebu'l-Hasan el-Bekrî'yi işaret etmiştir.

Râvî eydür ol melek Rıdvân idi
Ol behiştüñ hâzini sultân idi (A 14^a)

...

Râvî eydür kim ki anda vardısa
Âmîne hâtün evine girdise (A 16^b)

...

Râvîler itdi rivâyet iy 'azîz
Hûş menâkıbdur iyüce diñleñiz (A 17^b)

...

Râvî eydür pes yarındası hemân
İrdi ölüm virmedi dañı emân (A 24^b)

...

Râvî eydür anda bir beg var idi
Mekke'de ulu Hişâm idi adı (A 24^b)

“Bekrî'nin hayatına dair bilgi bulunmadığı gibi, hangi yüzyılda yaşadığı da kesin olarak belli değildir. Hz. Peygamber'in hayatını anlatan *Sîretü'n-Nebî* adlı eseri hayalî hikâyelerle ve yanlış bilgilerle dolu olduğu için zamanında okunması bir fetva ile yasaklanmıştır. Zehebî onu “iftira etmekten ve yalan söylemekten utanmayan, hatta Müseylimetü'l-Kezzâb'dan daha yalancı biri” olarak tavsif etmekte, yazdığı şeylerin hiçbir mesnedi bulunmadığını veya anlattığı olaylara pek çok uydurma

bilgi ilâve ettiğini söylemektedir.⁷ Velî'nin *Sîretü'n-Nebî*'sinde de hiçbir siyer kaynağında bulunmayan bölümler vardır. "Hz. Peygamber 'Aleyhi's-selâm Oğlanken Mübarek Gözleri Ağrıdığı Kışşası (A 16^a)", "Cenk-i Şâh-ı Merdân Mikdâd Kışşası⁸ (A 160^b)" bunlardandır. "Cenk-i Şâh-ı Merdân Mikdâd" kıssası enteresandır.

Müslüman olmayan Araplar içinde Miyase adlı bir kız vardır. Bu kız çok güçlü ve kahramandır. Kendisini birçok tanınmış sultan istemiş, varmamıştır. "Beni müsabakada kim yenerse ona varırım." demiştir. Kahramanlığıyla meşhur birçok kişi Miyase ile müsabaka yaparak mağlup olur. Nihayet Mikdad adlı fakir bir genç müsabakayı kazanır ve Miyase'yi kendisiyle evlenmeye razı eder. Fakat kızın babası çok mal ister. Mikdad bu malı temin etmek için evine dönerken bir gazel söyler.

Nigāra 'ışkınuñ feryād elinden
Ki kılmaz hicrinüñāzād elinden

Eridüm mum gibi hicrân odından
Bugün sen yüregi pülād elinden

Akıdır gözümüñkanın cigerden
Şu ħünü gözlerinüñ dād elinden

Niçün gönlüñ baña yumşamaz iy dōst
Ki taş yumşandı ol Ferhād elinden

Benüm tek yok durur 'ışkıñ esiri
Ki cür'a içmişem üstād elinden

Ġamundan 'ışkıñuñkaygum bu durur
Ki birgün olmadum hiç şād elinden

Atañ dañı baña ne zulm ider gör
Kime varam ben ol bī-dād elinden

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: "Bekrî, Ebu'l-Hasan el-Kasasî" (1992), *DİA*, C.5, s. 366.

⁸ Bu kıssa 16. yüzyıl şairlerinden Münîrî'nin *Manzum Siyer-i Nebî*'sinde de vardır ancak Münîrî'nin bu kıssayı Velî'nin eserinden gördüğünü tahmin ediyoruz. Bu kıssaya başka bir kaynaktan rastlanmamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Mustafa Özkat, *a.g.t.* s. 307-314.

Cihânı yakısar bu hasret odi
Alurlarsa seni Miqdād elinden

Ne kâfirdür revā gören bunu kim
Alalar Şirîn'i Ferhād elinden (A 168^a-168^b)

Gazeli duyan Miyase, "Sana zulmetmişler, korkma ben senden ayrılmam." diye cevap verir. Mikdad üzüntü içinde sefere çıkar. Yolda Kureyşlilerin kervanına rastlar. Varıp mallarını almak ister. Fakat bunlar meşhur yiğitlerdir. Başlarında Hz. Hamza da vardır. Bu durumu gören Mikdad af dileyip yaptığından utanarak ağlamaya başlar. Hâline acıyan Kureyşliler kendisine bir miktar mal verirler. Fakat bu mal Miyase'nin babasının istediğinin çok altındadır. Mikdad da bu malı temin edebilmek için İran hükümdarına gider. Kisra, Mikdad'ın yiğitliğine hayran kalarak onu sarayında alıkoyar. Diğer tarafta Miyase, Mikdad'ı beklemekte, altı ay geçtiği hâlde Mikdad'dan bir ses çıkmamaktadır. Mikdad'ın öldüğü kulağına gelince Miyase, kendi canına kıymaya yeltenir. Derdini ifade ederken şu gazeli söyler:

İy yigitler serveri serv-i revānum қandasın
Gel ki yoluña revān oldı revānum қandasın

Қametüñüñ hasretinden bu tenüm oldı hilāl
Şüretüñüñ fürқatinden yandı cānum қandasın

İy hayāli mūnisi қayғusı çoқdur göñlümüñ
İy vişāli cān ilinden armağanum қandasın

Gice gündüz yol gözedür gözlerüm gözler seni
Gel ki қaldı yollaruñda dīde-bānum қandasın

Bülbül-i zārem firāқuñdan yaşum oldı revān
İy boyı selvi yañağı gülsitānum қandasın

Sen esirgedüñ beni görseñ ki sen söz nicesi
Gice gündüz göklere çıқdı fiğānum қandasın

Çоқ cefāқıldı belālu göñlüme ayrılıғuñ
Қanı'ahdüñ iy vefālu mihrībānum қandasın (A 174^b)

Mikdad'ın ölümü haberinin yayılması üzerine Miyase, Mâlik adlı bir zengin beyle evlenmeye ikna edilir. Düğün dernek kurulur. Miyase'nin çeyizi develere yüklenir. Mikdad'ın memleketine doğru yola çıkarılır. Bu arada, Mikdad da Kısra'dan yüklü bir kervan alarak yola çıkmıştır. Yolda Miyase'nin gelin alayı ile karşılaşır. Çarpışıp onları mağlup ederek ganimetlerini alır. Miyase'yi alarak oradan uzaklaşır. Bu arada bir başka kervan görünür. Mikdad bununla da çarpışırken karşısına Hz. Ali çıkar. Mikdad, Hz. Ali'ye mağlup olur. Mağlubiyet neticesinde Miyase ile Müslümanlığı kabul ederler. Malik'in tekrar hücumundan Hz. Ali tarafından kurtarılır ve Miyase ile Mikdad'ın Medine'de Hz. Peygamber tarafından nikâhları kıyılır. İki âşık bir daha birbirinden ayrılmazlar.

Çift kahramanlı bir aşk hikâyesinin bir siyer kitabında bulunması ve kahramanların Hz. Peygamber tarafından nikâhlarının kıyılması motifi hiçbir mesnevîde görülmemektedir.

Yine eserde mühim bir yer tutan ve dolayısıyla Müslümanlığa ve Hz. Peygamber'e dayandırılan kahramanlık hikâyeleri ve cenk tasvirleri gerçeğin dışına çıkılarak hayali unsurların esere girmesine sebep olmuştur.

2. Muhteva Bakımından Siyerler ve İlk Örnekleri

Siyerler, genellikle Hz. Peygamber'in nurunun yaratılması ve bu nurun diğer peygamberlere intikaliyle başlar. Daha sonra Hz. Peygamber'in nesebi, babası ve annesi anlatıldıktan sonra sırasıyla Hz. Peygamber'in mevlidi (doğumu), doğum gecesinde meydana gelen harikulade hadiseler, çocukluğu, gençliği, Mekke hayatı ve peygamberlik alametleri anlatılır. Hz. Hatice ile evlenmesi, peygamberliğin gelişi, İslâm'a davete başlaması, müşriklerin karşı çıkması ve eziyetleri, bazı sahabelerin Habeşistan'a hicreti, Medine'ye hicret, Medine'deki faaliyetler, gazalar, Mekke'nin fethi ve Hz. Peygamber'in vefatına kadar vuku bulan diğer hadiseler sıralanır. Bunlara ilâve olarak onun sıfatları, ahlâkı, menkıbeleri, mucizeleri, çocukları ve bazı sahabeler anlatılmıştır.

Siyer kitaplarında yukarıda sayılan konulardan çoğu kronolojik sıra ile verildiği gibi bunların mevlid, hicret, mi'rac gibi bir veya birkaçını

işleyenleri de vardır. Daha sonra bunların örneği çoğalınca bunlar ayrı bir tür oluşturmuştur. “Bunlardan Hz. Peygamber’in doğumunu anlatanlara mevlid, miracını anlatanlara mi’racname, Mekke’den Medine’ye göçünü anlatanlara hicretname, fizikî yapısını tasvir edenlere hilye, isimlerini konu alanlara Esmâ-i Nebi, Hz. Âdem’den başlayarak nesebinin silsilesini ihtiva edenlere Neseb-i Şerif, mucizelerinden bahsedene mucizatname, askeri faaliyetlerini veya bazı gazalarını anlatanlara gazavat-ı Nebi, peygamberlik alametlerini anlatanlara delail-i nübüvvet, davranış ve hareketlerini anlatanlara şemail-i şerif, şefaatinin nasıl olduğunu anlatanlara da şefaatiname denmiştir (Öztoprak 2010: 54-55).”

Türk edebiyatında görülen ilk siyerler Arapça ve Farsçadan tercüme şeklindedir. Türkçe tercümelere esas alınan metinlerin seçiminde Hz. Peygamber’in hayatının destanî-epik mahiyette olanlarına ağırlık verilmiştir. Ayrıca, mütercimlerce birebir tercüme yapılmamış, eserlerine nazım ve nesir birçok ilaveler yapılmıştır. Bunların başında Erzurumlu Mustafa Darîr’in *Sîretü'n-Nebî* (H. 790/ M. 1388) adlı eseri gelir. Bu siyer mensurdur ve yer yer içinde manzum parçalar vardır. Türk edebiyatının ilk siyeri kabul edilen bu eser H. 790/ M. 1388 yılında Mısır’da yazılmıştır. Darîr’in eserini Yavuz Sultan Selim, Mısır seferi dönüşünde İstanbul’a getirmiştir. Yetmiş civarında nüshası tespit edilen eser, hem saray hem de halk nezdinde büyük bir itibar görmüştür. Türk-İslam kültürünün önemli kaynaklarından biri olan bu eser, Türk edebiyatında yazılmış ilk Türkçe siyer kitabı olmasının yanında, şifahi kültürün de güzel bir örneğidir. Eser, yazıldığı dönemdeki Türkçenin özelliklerini göstermesi bakımından önemli bir kaynaktır.⁹ Bu yönüyle Darîr’in *Sîretü'n-Nebî'si*, daha sonra yazılan siyer kitaplarına kaynaklık etmiştir.¹⁰

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Kaplan, Yıldırım, *İlk Türkçe Siyer Kitabı (Sîretü'n-Nebî)*, son peygamber.info. (05.04.2014)

¹⁰ Darîr’in *Sîretü'n-Nebî'sinin* tamamı mensur değildir. Eserde bir cildi oluşturacak manzum parçalar da vardır. Bu manzum kısımlar üzerine, İstanbul Üniversitesinden Esmâ Egüz doktora tezi hazırlamıştır. Bkz. Egüz, Esra (2013), *Erzurumlu Mustafa Darîr’in Sîretü'n-nebî'sindeki Türkçe Manzumeler: İnceleme-Metin-Cilt I*, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Darîr'in *Sîretü'n-Nebî'sinin* kaynağı da Ebu'l-Hasen el-Bekrî'nin *Sîretü'n-Nebî'sidir*. Bu nedenle Darîr'in eseri ile Velî'nin *Sîretü'n-Nebî'si* arasına konu ve anlatım yönünden bazı benzerlikler vardır. Özellikle Darîr'in eserinin manzum kısımlarında bu benzerlikler daha da belirgindir:

- Darîr Nebînüñ anası Āmîne hātün
 Haber virdi bu söz maştūr oldu
 K'ayun on ikisi işneyn gicesi
 Ĥarab olmuş evüm ma'mūr oldu (Darîr 105a)
- Velî Resülüñ anası Āmîne hātün
 Tokuz ay oldu didi ĥamlüme çün (A 10^a/1)
 Rebî'ü'l-evvel ayı kütlu ayda
 Ulu devletlü ol 'izzetlü ayda (A 10^a/2)
 Bu ayuñ didi on ikincisinde
 Mübârek hem düşenbih gicesinde (A 10^a/3)
- Darîr Bir aĥkuş geldi arĥamı şıĥadı
 Ĥanadı birle ĥatı ĥuvvet ile (Darîr: 105b)
- Velî Ĥanad ile bir aĥkuşĥuvvet ile
 Şıĥadı arĥamı key 'izzet ile (A 10^b)
- Darîr Görürem Ka'be'ye ĥarşu Muĥammed
 Bucaĥda yire urmuşdur yüzini
 Yüzi secdede barmaĥın götürmiş
 Dili söyler bilemezem sözünü
 Kesilmiş göbegi sünnet olunmuş
 Ĥanatlu sürmelemişler gözünü (Darîr 106a)
- Velî Yire ĥōş Ka'be'ye ĥarşu yüz urmuş
 Başı secdede parmaĥın getürmüş (A 10^b/1)
 Dili söyler bilemedüm sözünü
 Sevindüm göricek yine yüzünü (A 10^b/2)

...

Bağlamışlar sürmelemişler gözün
Hem kımâta tolamışlar kendözün (A 13^a/1)

Kesilmiş göbegi sünnet olunmuş
Ne erkân var ise cümle kılınmış (A 13^a/2)

Bu örnekleri arttırmak mümkündür.

Darîr'in eserinden sonra H. 812/M.1409 yılında Süleyman Çelebi tarafından yazılan *Vesiletü'n-Necat*, siyer muhtevalı eserlerin ikincisidir. 768 beyit ve on altı babdan oluşan *Vesiletü'n-Necat*, aruzun "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbıyla ve sade bir Türkçe ile yazılmış mevlid türünde bir eserdir. Mensur bir münacatla başlayan eserin muhtevasını ortaya koyan bab başlıkları şöyledir: Allah'ın birliğinin, nâzım için duanın ve kitap için özür beyanı, âlemin yaratılma sebebinin beyanı, Hz. Peygamber'in ruhunun yaratılmasının beyanı (iki fasl). Hz. Peygamber'in vücudunun zuhura gelmesinin beyanı (üç fasl). Hz. Peygamber'in doğumu sırasında ortaya çıkan fevkalâdeliklerin beyanı (altı fasl), Hz. Peygamberin methi, mucizelerinin, miracının ve hicretinin beyanı, onun bazı vasıflarının beyanı, nükte ve nasihat, kötü fiillerden nehyetme, risâletin tebliği, Hz. Peygamber'in vefatı ve hatime.

Süleyman Çelebi, *Vesiletü'n-Necat*'ı yazarken bazı eserlerden yararlanmışır. Bunların başında Arapça siyer kitaplarından yine Ebu'l-Hasan el-Bekrî'nin eserinin geldiği söylenebilir. Ayrıca Erzurumlu Kadı Darîr'in tesiri altında kaldığı da ileri sürülmektedir. Bunun yanında Âşık Paşa'nın *Garibnâmesi*'ndeki beyit ve motiflerin mevliddekilerle benzerlik göstermesi, Ebu'l-Hasan'ın siyerinin *Garibnâme*'ye de kaynaklık etmiş olduğunu söylemeye imkân vermektedir (Pekolcay 2014: 486-487). Velî'yle aynı kaynaktan beslenen bu iki eser arasında da benzerlikler göze çarpmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Velî Çünkim oldu ol ulu nûr âşikâr
 Âdemün alnunda niçe rûzigâr (A 8^a/1)

Süleyman Çelebi Kıldı ol nûr anuñ anında qarâr
 Qaldı anuñ ile nice rûzigâr (Ateş 1954: 202)

- Velî Bir gün ol Havvâ'nuñ alnuna düşer
Ol gice kim Şit'ın altına düşer (A 8^a/2)
- Şit toğunca nür Havvâ'da kalur
Toğıcağaz Şit'ün altına gelür (A 8^a/3)
- Süleyman Çelebi Soñra Havvâalnına naql itti bil
Durdı nice ay u anda niçe yıl
- Şit doğdı ana naql itti buğur
Anuñ altında tecelli kıldı nür (Ateş 1954: 102)
- Âşık Paşa Allâh adın eyüdelüm ibtidâ'
K'andan oldı ibtidâ'vü intihâ'
- Velî İsm-i Hağ'dur her işüzre ibtidâ'
Andan oldı ibtidâ' hem intihâ' (A 1^b)
- Âşık Paşa Evvelüñ ol evvelidür bî-gümân
Âhîrüñ hem âhîridür câvidân (Aymudlu 1995: 81)
- Süleyman Çelebi Evvelüñ ol evvelidür bî-gümân
Âhîrüñ hem âhîridür câvidân (Aymudlu 1995: 81)

İçeriğinden de anlaşıldığı üzere Süleyman Çelebi'nin eseri tam bir siyer değildir. Siyer benzeri türlerden mevlid örneğidir.

Siyer muhtevalı üçüncü eser ise H. 853/M. 1449 yılında Yazıcıoğlu Mehmed tarafından yazılan *Muhammediyye*'dir. Yazıcıoğlu Mehmed'in yine kendi te'lif ettiği Arapça *Megaribü'z-Zamân* adlı mensur eserinden nazma çektiği ünlü *Muhammediye* adlı eseri, her kesime hitap eden lirik ve menkıbevi anlatımıyla sonraki eserlere ilham kaynağı olmuştur. Eser, baştan sona her satırında peygamber aşkı ve tevhit duygularının ön plâna çıktığı bir na't ve münacat edasıyla yazılmıştır. Eserin bu özelliği, onu diğer mevlidlerden farklı kılmaktadır.

Yenile Mevlidüm çıksun cihâna

Egerçi söylenür dehren fe-dehrâ (Çelebioğlu 1996: 89)

Yazıcıoğlu Mehmet, bu beytinde eserinin türü için "Mevlid" tabirini kullanmıştır. Bu yönüyle eser, tam anlamıyla bir siyer kitabı değildir.

Muhammediye üç ana bölümden oluşur:

1. Yaradılışla ilgili kısım (1-1413.beyitler),
2. Mevlid bölümü(1414-4756.beyitler),
3. “Fasl fî Eşrâti's-Saâ” başlığından sonra gelişen, kıyamet alâmetleri ile cennet ve cehennem hakkında verilen bilginin ardından hâtime bölümünün yer aldığı kısım (4757-9028. beyitler).

Velî'nin eseriyle Yazıcıoğlu'nun eseri arasında üslup farklılıkları vardır. Çünkü müellifler farklı kaynaklardan beslenmişlerdir. Bu nedenle Velî'nin *Muhammediye'*den yararlanıp yararlanmadığı açık değildir.

Görüldüğü gibi Velî'nin *Sîretü'n-Nebî'si*nin yazılış yılı olan H. 872 (M. 1468) gelinceye kadar tamamı manzum olarak yazılmış herhangi bir siyer eserine rastlanmamıştır. Bu nedenle Türk edebiyatında tamamı manzum olan ve siyer türünün bütün özelliklerini içinde barındıran ilk siyer kitabı Velî'nin *Sîretü'n-Nebî'si*dir.

3. Kaynaklarda Velî'nin *Sîretü'n-Nebî'si*

Çoğu şairimizin hayatı gibi maalesef Velî'nin de hayatı aydınlatılmış değildir. Eski tezkirelerde ve 15. yüzyılda yazılmış diğer kaynaklarda Muhammed veya mahlası olan Velî adında bir şair veya siyer yazarı ile karşılaşılmamıştır. Son yüzyılda eseri fark eden birkaç araştırmacı dışında da eserden bahseden herhangi bir kaynak bulunmamaktadır. *Sîretü'n-Nebî'*den bahseden araştırmacılardan ilki Vasfi Mahir Kocatürk'tür. Kocatürk, *Sîretü'n-Nebî'*nin matbu nüshasını görmüş ve değerlendirmelerini bu nüsha üzerinden yapmıştır (Kocatürk 1970: 269-275). Ona göre “Siyer-i Nebi, Türk edebiyatındaki manzum dinî destanların en büyüğü, en geniş, en zenginidir. Siyer-i Nebî, Türk halkı arasında en çok okunan eserlerden biridir. Geceleri kahvelerde ve evlerde bir kişi tarafından makamla okunup birçok kimseler tarafından dinlenmesi yakın zamanlara kadar devam etmiştir. Eserin konu bakımından Arap kaynaklarından gelme olduğunda hiç şüphe yoktur. Fakat dinî ruh, halk dili ve zevki bakımından çok Türkleştirilmiştir. Bilhassa dilindeki sadelik ve tabilik, akıcılık, dinî, destanî ve hayatî unsurlarla birlikte tahlil, tasvir, şiir ve hikâye gibi estetik ve teknik unsurlar arasındaki muvazene

onu en kolay okunur ve dinlenir bir hâle getirmiştir. Gerçekten bu eserde çok tabii, çok başarılı bir teknik ve tertip vardır. Hiç biri, haddinden fazla uzatılarak okuyucuyu veya dinleyiciyi sıkmaz, yormaz. Umumi halk kitlesi olan okuyucusunun tasavvur ve tahammülüne göre tabii bir şekilde ölçülüdür. Baştan aşağı didaktik bir ruh taşıdığı hâlde, emsali eserler arasında doğrudan doğruya didaktik kısımları en az olandır. İfadesi asla kuru değil, hatta divan şiiri evsafına haizdir; fakat hiçbir zaman şiir ve sanat unsurlarıyla yüklenmemiştir. Muazzam bir emek ve şuurlu bir kudret eseridir. Fasl başlarında kısaca kendi kendine hitap ederek varlığının faniliğinden ve yaşayacak bir eser bırakmak arzusundan bahseden müellif, teşebbüsünde muvaffak olmuş ve eserini üç-beş yüzyıl en geniş manasıyla yaşatmıştır. Bütün bunlarla beraber, Siyer-i Nebî'yi Türk edebiyatının orijinal ve edebî bir eseri sayamayacağız. Çünkü konuda, ruhta ve şekilde millî bir şahsiyet taşımadığı gibi şahsî bir hususiyet de göstermemektedir. Meselâ Yunus divanında, Köroğlu'nda ve Âşık Kerem'de bulunan orijinal cephe bunda yoktur. Bundan dolayı, ruhun ve zevkin değişmesiyle halk arasında yaşayış bakımından da ömrü sona ermek üzeredir. Eserin yazarının adı Abdurrahman'dır. Âlim bir zattır, devlet hizmetinde girmeyi düşünmüş, denemiş fakat ilim yolunda çalışmayı tercih etmiştir."

Vasfi Mahir Kocatürk, bu değerlendirmeyi matbu nüshadan yaptığı için müellif olarak da Abdurrahman'ı belirlemiştir. Abdurrahman isminin geçtiği kısımlar yazma nüshaların hiçbirinde yoktur. Abdurrahman bu eserin yazarı değil, matbu nüshayı düzenleyen kişi olmalıdır. Matbu nüshanın 117. beytinde:

İy Muhammed hāmūş ol haddūñ degül
Sen bu sözi söylemegil ebsem ol (A 5^a)

Muhammed ismi geçtiği bir başka beyit daha vardır. Bu beyit dikkate alınmamıştır. Muhammed isminin geçtiği bu beyit yazma nüshaların çoğunda mevcuttur.

*Sîretü'n-Nebî'*den bahseden bir diğer araştırmacı ise Massad S. Ali el-Shaman'dır (el-Shaman 1982: XLVIII-LV). El-Shaman 1982 yılında Prof. Dr. Esat Coşan danışmanlığında hazırladığı *Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn Hişam'ın Siyer'inin Türkçe Tercümesi* adlı doktora tezinde

Veli'nin eseri üzerine değerlendirmelerde bulunmuştur. El-Shaman'a göre "Türkçe manzum siyer kitaplarının en hacimlilerinden olan bu eser, H. IX/M. XV. asır şairlerinden Muhammed isimli bir zat tarafından nazmedilmiştir.

Eserin müellifinin isminin 'Muhammed' olduğu şu beyitlerden anlaşılmaktadır:

Bu **Muhammed** haqqına kim bir du'â
Kılsa on rahmet ide aña Hudâ (A 494^a)

İy Muhammed hāmüş ol haddüñ degül
Sen bu sözi söylemegil ebsem ol (A 5a)

Ancak başka yerde 'Nâzım-ı merhûm tazarrudur' başlığı altında bulunan

Ki bize münis oldı ni'met-i Raḥmân
Kemîne bendeñüzdür 'Abdu'r-raḥmân

beytinde de "Abdurrahman" adı geçmektedir.

Müellifin ismi 'Muhammed' olsun veya 'Abdurrahman' olsun hayatı hakkında hiçbir bilgiye rastlanmamıştır. Fakat eserinde şu beyitleriyle şairlik iddiasının olmadığını ancak 'Usûl ve Fürü'u bildiğini ifade etmektedir:

Kendü miqdârumca anuñ medḥin direm
Şanmayasın kim beni bir şâ'irem

Ben bu şâ'irlik adından kaçaram
Şâ'irâne şî're toprakşaçaram

Şer' şî'arından durur tâcum benüm
Yoğ durur hiçşi're muhtâcum benüm

Şî're hergiz kılmaz idüm ben şürü'
Gerçi bilürdüm uşül ile fûrû'(A 7^b)

Görüldüğü üzere eser ve müellifi üzerine yapılan değerlendirmelerde matbu nüsha referans alınmaktadır. Bu nedenle müellif hakkındaki bil-

giler de matbu nüshada geçen “*Nâzım-ı merhûm tazarrudur*” bölümündeki bilgilerden ibarettir.¹¹

Velî'nin eserinden bahseden diğer bir araştırmacı ise Âmil Çelebioğlu'dur. Âmil Çelebioğlu, *Muhammediye*'ye benzer eserleri araştırırken Velî'nin *Sîretü'n-Nebî*'sinin Topkapı Müzesi'ndeki nüshasını görmüş ve bu nüsha hakkında kısaca bilgi vermiştir (Çelebioğlu 1996: 197). Çelebioğlu'na göre “Topkapı Sarayı Müzesi kitaplığı, hazine bölümünde 233 numaradaki 327 yapraklık “Manzum Sîretü'l-Nebî Tercümesi” Mehmed adında birisine ait olup muhtemelen on yedinci yüzyıl mahsulüdür:

Baş: “Evvelâ biz ism-i Hakyâd idelüm
Söze andan şofıra bünyâd idelüm”
Son: “Naşib eyle İlahî bunları sen
Bilürem hep nebek ulusısın sen”

Esere; sözden, şirden, aşktan bahseden bir tevhidle başlanır. Na'tta:

“Bu kitâb hüd cümle anuñ medhidür
Çünkü zîrâ mu'cizâti şerhidür”

diyen müellif veya mütercim daha sonra şairliğe heveslenmediğini söyler. Bazı eksiklik veya fazlalıklara rağmen tertibi aşağı yukarı *Muhamme-*

¹¹ Velî'nin *Sîretü'n-Nebî*'sinden bahseden yüksek lisans ve doktora tezlerinin çoğu, kaynak olarak bu iki çalışmayı göstermiştir. Bkz: Top, Yılmaz (2011), *Müniri'nin Manzum Siyer-i Nebisi Cilt 6-7*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 27., Özkat, Mustafa (2011), *Müniri'nin Manzum Siyer-i Nebisi Cilt IV-V*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 54., Çorak, Reyhan (2010), *Müniri'nin Manzum Siyer-i Nebisi Cilt 2-3*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 19., Ay, Ümran (2007), *Müniri'nin Manzum Siyer-i Nebisi Cilt 1*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. XXX., Hacıismailoğlu, Muhammed İhsan (2008), *Eyüp Sabri Paşa'nın Mahmûdu's-Siyer*, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 22., Üner, Büşra (2011), *Manzum Siyer*, İstanbul, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Bu çalışma Süleymaniye Kütüphanesi 1554 nr. nüshanın ilk 1503 beyitlik kısmını içeriyor.) Yıldız, Sümeyye (2011), *İbrahim Hanîf'in Siyer-i Mekki'si* (Varak 1-32), İstanbul, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 8.

*diye'*ye benzer. Arada yer yer ayetler, hadisler ve gazel tipinde şiirler vardır. "Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün" ve "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kavlîpları karışık kullanılmıştır."

Bu üç kaynak dışında Velî'nin *Sîretü'n-Nebî'si* hakkında bilgi veren başka bir kaynak bulunmamıştır.

4. Velî'nin Yaşadığı Devir ve Hayatı

XV. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin kültür ve medeniyet bakımından ilerlemeye başladığı bir devirdir. Bu yüzyılda Türkçe, sadece halkın konuştuğu bir dil olmakla birlikte, edebî sahada bir yazı dili hâline dönüşmüş, aynı zamanda bir devlet dili olarak kısa sürede dünyanın en önemli dilleriyle diplomatik yazışmalar yapacak konuma ulaşmıştır. Bunun göstergelerini bu yüzyılda yazılan vakfiye kitabelerinde, resmî devlet yazılarında ve fermanlarda görmekteyiz. Ayrıca Devletoğlu Yusuf'un *Vikâyenâme'sinden* anlaşıldığı kadarıyla XV. yüzyılın ilk çeyreğinde medreselerde Arapça ve Farsçanın yanında Türkçe dersler de verilmekteydi. Bütün bu gelişmelere bağlı olarak diğer güzel sanatlar yanında edebiyat da ilerlemesini sürdürmüştür. Bu yüzyılda, kültür hareketlerini başlatan, sanatçıları destekleyen, Türkçenin büyük devlet dili olmasına zemin hazırlayan kişi II. Murat'tır. Türkçe konusunda hassas olan II. Murat; devrinde, devlet eliyle Türkçeye; Arapça ve Farsçadan bazı tercümelemler yaptırmış; mütercimlere eserlerinde sade ve açık bir dil kullanmalarını tavsiye etmiştir. Yine Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethiyle İstanbul, bir cazibe merkezi hâline gelmiş, sanatkâr, şair ve âlim akınına uğramıştır. Bu yüzyılın diğer padişahı olan II. Bayezid'in saltanatı yıllarında da Fatih'in başlattığı kültürel hareketlenme devam etmiştir. Aynı zamanda Türkçe bu dönemde *edebî gelişmesini tamamlayarak gelişmiş bir dil hüviyeti kazanmıştır* (Aoşar 2009: 30-31).

Velî'nin 15. yüzyıl şairi olduğu, *Sîretü'n-Nebî'sinin* hâtime bölümündeki şu beyitlerden anlaşılmaktadır:

Ol resülün hicretinden şöyle bil
Kim sekiz yüz yitmiş iki didi yıl (A 493^a/1)

Reb'ü'l-evvelün evvel gününde
Şabâh vaktinde hem cum'a gününde (A 493^a/2)

Tamām oldı kalem düşdi elümden
 Haṭā vü sehv geçdiyse dilümden (A 493^a/3)

Bu beyitlerdeki H. 872'yi yılı M. 1468 yılına tekabül etmektedir. Velî, Arapça ve Farsçayı bilen, dini ilimlere vakıf bir şairdir.

Müellif mahlas olarak Velî'yi kullanmıştır. Bu mahlas *Sîretü'n-Nebî'nin* şu beyitlerinde geçmektedir:

Velîk aldı üçüncü nevbetüm hem
 Hele şabr eyle durğıl şöyle bir dem(A 31^b)
 ...
 Ma'rifet hâşıl kıl iy kardaş**Velî**
 Kıl u kâlün anda hîç yokdur yolu (A 493^a)
 ...
 Vaşfını didi **Velî** mevşûf idi
 Adını didi **Velî** ma'rûf idi (A 495^a)

Bu bilginin dışında şairin nerede yaşadığı, kimlerden eğitim aldığı, ailesi ve çevresi hakkında eserin hiçbir bölümünde herhangi bir bilgi yoktur.

5. *Sîretü'n-Nebî* Hakkında Bazı Mülâhazalar ve *Sîretü'n-Nebî'nin* Nüshaları

Velî¹²'nin *Sîretü'n-Nebî'sinin*, yazma eser kütüphanelerinin çoğunda nüshası vardır. Bu nüshalardan kiminin başı, kiminin sonu, kimin de hem başı hem de sonu eksiktir. Kimi nüshalar da *Sîretü'n-Nebî'den* seçme bölümlerden oluşmaktadır. Bu da bazı nüshaların farklı bir siyer kitabı gibi algılanmasına sebep olmuştur. Bunlardan tespit edebildiklerimiz şunlardır:

- Ağâh Sırrı Levent, 1972 yılı *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleteren'inde Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri* adlı makalesinin *Siyer ve*

¹² Eski edebiyatımızda sanatçılar genellikle mahlaslarıyla tanındığı için bu çalışmada da müellifin mahlası olan Velî'nin kullanılması tercih edilmiştir. Kütüphanelerdeki yazma nüshaların birçoğu, Velî'nin *Sîretü'n-Nebî'sini* kayıt altına alırken Muhammed'i tercih etmiştir.

Şemâil alt başlığında siyer ve şemâil yazmalarını tanıtırken Velî'nin TDK Ktp. No: A/338'de kayıtlı nüshasını, Aşıkî tarafından yazılmış diye not etmiştir (Levent 1973: 59-62). Çünkü TDK Kütüphanesi'nde eser bu adla kayıtlıdır. Bu nüshanın başı ve sonu eksiktir. Âşikî mahlası:

İşka 'âşika kalem çek sen tamâm
Tâ hemân ma'sûka kıla ve's-selâm (A 2^a)

beyitten çıkarılmıştır. TDK Ktp. No: A/338 numaralı siyer nüshası Âşikî'nin değil Velî'nin *Sîretü'n-Nebî'si*'nin nüshasıdır.

- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 37. ciltte Mustafa Uzun tarafından yazılan *Türkçe Siyer Kitapları* adlı maddede, Velî'nin *Sîretü'n-Nebî'si* dört farklı eser gibi gösterilmiştir (Uzun 2009: 37/324-325). Nüshaların tamamı incelendiğinde bunların farklı siyerler olmadığı anlaşılmaktadır. Bunlar, Velî'nin eserinin kimi yerleri eksik olan nüshalarıdır.

Bu maddedeki bilgiler ve bu bilgilerin A¹³ nüshasında göre düzeltilmiş hâlleri:

- a) *Molla Velî, Manzum Siyer-i Nebî, Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi'nde nüshası bulunan (nr. 1460) bu eser yaklaşık 10 000 beyittir.*

Bu nüshanın baş taraftan 6319 beyti eksiktir. "Hikâyet-i Sîret-i Nebî Şalla'llâhu 'Aleyhi ve Sellem Der Cenk-i Şâh-ı Merdân Mikdâd" bölümünden itibaren başlar ve hâtime bölümüyle sona eder.

Başı	Söylegil iy bülbül eylegil fiğân Cân-ı dilden nâme virgil armağan (A 160 ^b)
Son	Taîrı rahmet eylesün ol cân için Kim okuya fâtiha yazan için (A 495 ^a)

Bu nüsha Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi'nde, Molla Velî'nin *Manzum Siyer-i Nebî* adıyla kayıtlıdır. Nüshayı baştan sona incelememize rağmen Molla ünvanına rastlanmamıştır. Siyerin hâtime bölümünde müellifin isminin geçtiği şu beyit:

¹³ İBB Atatürk Kitaplığı, Nadir Eserler Kütüphanesi MC_Yz_O.000053 numaralı nüsha.

Bu Muhammed haqqına kim bir du‘ā
Kılsa on rahmet ide aña Hūdā (A 494^a)

bu nüshada yoktur. Eserin müellifi

Vaşfını didi Velī mevşūf idi
Adını didi Velīma‘rūf idi (Amasya 218^b)

beytinden tespit edilmiş ve kayıtlara bu beyitteki Velī ismiyle geçmiştir.

- b) *Siyer-i Nebî, tahminen XVI. yüzyıla ait yaklaşık 3.000 beyitlik bu eserin Mehmed adlı yazarı hakkında bilgi bulunmamaktadır. (Süleymaniye Ktp. Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 1544)*

Bu nüshanın baştan 753 beyti, sondan da yaklaşık 10.000 beyti eksiktir. Eser 7.000 beyitlik bir nüshadır.

Baş Nāle kıl iy ‘andelīb itgil nevā
Derdüñe senden durur çünkim deva (A 23^b)

Son Hem bu meclis burada olsun tamām
Ol Resülün rûhuna yüz biñselam (A 183^a)

- c) *Abdurrahman, Siyerü’n-Nebî, 10.000 beyti aşmaktadır. (Süleymaniye Ktp. Yazma Başışlar, nr. 3916)*

Bu nüshanın baştan yaklaşık 2.000 beyti, sondan da 700 beyti eksiktir. Yazmanın son iki yaprağı ise tahrip olmuştur. Yaklaşık 13.000 beyitlik bir nüshadır. Tahminimize göre müellif olarak belirlenen Abdurrahman ismi, Süleymaniye Kütüphanesindeki matbu nüshadan tespit edilmiştir.

Bu nüsha “Kışşa-i Vilâdet-i Emîre’l-Mü’minîn İmâmü’l-Müttekîn ‘Alî Rağıya’llâhu ‘Anhu Kerrama’llâhu Vechehu” bölümünden başlanmaktadır.

Baş: Söyle iy bülbül oturmağıl melül
Dünyāya aldanmağı kılma kabül (A 60a)

Son: Kim Resül çok ağlamak nehy eyledi
Ölüye çok ağlamañ hem siz didi (A 489a)

- d) *Abdullah Zâhidî, Manzum Siyer-i Nebî (Köprülü Ktp. Ahmed Paşa, nr. 234)*

Yazmayı baştan sona incelememize rağmen Abdullah Zâhidî ismine rastlanmamıştır. Yazmanın baştan yaklaşık 6.000 beyti, sondan da 560 beyti eksiktir.

Bu nüsha, “Ġazā-i Uḥud Şuden Ḥamza Pehlevān Rađiya'llāhu 'Anhu” bölümünden başlayıp “Bu Kışsa Seyyidü'l-mürselin ve Ḥâtemü'l-Nebiyîn Peyğamber Ḥazretlerinüñ Şalla'llāhu 'Aleyhi ve Sellem Vefât-ı Şerifleridür” bölümünün başına kadarki kısmı içerir.

Baş	Söylegil iy bağ u vaḥdet bülbüli İnfi'âl itdi bu keşret ğulğulu (A 195 ^a)
Son	Geldi anda hem izācā'e süresi Nāzil oldu ḳalmadı cenk urası (A 476 ^b)

Görüldüğü gibi burada tanıtılan nüshalar ayrı siyerler değil, Velî'nin *Sîretü'n-Nebî'sinin* farklı nüshalarıdır.

- Milli Kütüphanedeki B 370, B 453, B 360 ve B 310 numaralı yazmalarda, Velî'nin *Sîretü'n-Nebî'sinin* müellifi, “Mehmed Halife”, Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi BY0000007876 numaralı yazmada ise “Muhammed Halife” olarak kayıtlıdır. XVII. yüzyılda *Tarih-i Gilmânî* adlı eseriyle meşhur Mehmed Halife isminde bir tarihçi vardır fakat bu eser siyerle ilgili değildir. Bu nedenle bu nüshalardaki “Mehmed Halife” isminin kataloglara yanlış geçtiği kanaatindeyiz.
- Velî'nin *Sîretü'n-Nebî'sinin* bir başka nüshası da Yapı Kredi Servet Çifter Kütüphanesi 859 numarada kayıtlıdır. Kütüphane kayıtlarında bu yazmanın müellifi olarak Hasanoğlu gösterilmiştir. Yazmanın başı ve sonu eksiktir. Yazmada Hasanoğlu isminin geçtiği herhangi bir beyte rastlanmamıştır. Yine aynı kütüphanenin 823 numaralı yazması da Velî'nin *Sîretü'n-Nebî'sinin* başka bir nüshasıdır. Bu nüshanın da başı ve sonu eksiktir. Bu yazma farklı bir eser gibi gösterilmiş ve kataloğa “Müellifi belli değildir.” notu düşülmüştür.
- Velî'nin *Sîretü'n-Nebî'sinin* diğer bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, 00154 numarada kayıtlıdır. Kütüphane kayıtlarında bu yazmanın müellifi olarak Muhammed Hakkı gösterilmiştir. Bu isim bu nüshanın 406^a yaprağında

Bu Muhammed haqqına kim bir du'ā
Kılsa on rahmet ide aña Hudā

geçen “Muhammed hakkına” sözünden çıkarılmıştır.¹⁴ Bu nüsha da Velî'nin eserinin farklı bir nüshasıdır.

- Diğer bir nüsha Konya Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Kütüphanesindeki 11893 no.lu yazmadır. Bu yazma Derviş Öksüz ismiyle kayıtlıdır. Başı sonu eksik olan bu nüshanın müellifi olarak Derviş Öksüz ismi:

Her ki varsa **dervîş öksüz** yâ esîr
Şol kadar virdi ki oldıkamu sîr (A 17^a)

beytinden tesbit edilmiştir.

6. Velî'nin *Sîretü'n-Nebî'sinin* Nüshaları

Sîretü'n-Nebî'nin İstanbul'da 15, Ankara'da 9, Konya'da 5, Amasya'da 1, Çorum'da 1, Berlin'de 1 ve Macaristan'da 1 nüshası olmak üzere toplam otuz üç nüshası tespit edilmiştir. Yazma eser kütüphanelerinde bulunan bu otuz iki nüshanın, Türkiye'de bulunan 30 nüshası incelenmiştir. Yurt dışında bulunan iki nüshaya ulaşılamadığı için bu nüshaların tanıtıldığı katalog bilgileriyle yetinilmiştir.

H. 872/ M.1468 yılında tamamlanan Velî'nin *Sîretü'n-Nebî'sinin* kütüphanelerde çok değerli yazma nüshaları olduğu gibi çeşitli sebeplerden dolayı zamanla yıpranmış, yaprakları kopup kaybolmuş eksik nüshaları da vardır. Örneğin, Türk Dil Kurumu Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki (Yz A338) nüsha 96 varaktır ve *Âşıkî* adıyla kayıtlıdır. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki (15 Hk 1499) nüsha, 32 varaktır ve eksik olduğu için bir isim tespiti yapılamamıştır.

¹⁴ Nüshada bu sözün altı kırmızı kalemle çizilidir.

	<i>Eserin Bulunduğu Kütüphane</i>	<i>Eserin Kütüphanedeki Katalog Adı</i>	<i>Katalogdaki Yazarı</i>	<i>Müstensihli</i>	<i>İstinsah tarihi</i>	<i>Varak Sayısı</i>
1	Süleymaniye Ktp. (01725-001)	Siyer-i Nebîye Ait Bir Manzume	Yok	Yok	Yok	30
2	Konya Bölge Yazma Eserler Ktp. (15 Hk 1499)	Siyer-i Nebî	Yok	Yok	Yok	32
3	Süleymaniye Ktp. (01554)	Manzum Siyer	Yok	Yok	Yok	90
4	TDK Ktp. (Yz.A.338)	Siyer-i Nebî	Âşıkî	Yok	Yok	96
5	Süleymaniye Ktp. (0001544)	Siyer-i Nebî	Yok	Yok	Yok	99
6	İBB Atatürk Nadir Eserler Ktp. (Bel_Yz.O.000073)	Siyer-i Nebî	Yok	Yok	Yok	151
7	İstanbul Ü. Nadir Eserler Ktp. (TY.No: 896)	Siyer-i Nebî	Yok	Yok	Yok	175
8	Milli Kütüphane (06 Mil Yz B 370)	Siretül-Nebî	Mehmed Halife	Mustafa Hanif	1279 (1862)	181
9	Konya İzzet Koyunoğlu Ktp. (13278)	Manzum Siyer-i Nebî	Yok	İsmail el-Vasfi	Yok	303
10	Milli Kütüphane (06 Mil Yz B 453)	Sîretü'n-Nebî	Mehmed Halife	Yok	Yok	202
11	Amasya Beyazıt İi Halk Ktp. (05 Ba 1460)	Manzum Siyer-i Nebî	Mollâ Velif Efendi	Yok	1218 (1802)	219
12	Berlin (Ms. Or. Fol. 3333)	Siyer-i Nebî	Mehmed	Yok	Yok	223

13	Süleymaniye Ktp. (00234)	Siyer-i Nebî (manzum)	Abdullah Zahidi Efendi	Yok	Yok	225
14	DTCF. Ktp. M. Ozak I. (50)	Siyer-i Nebî	Yok	Yok	Yok	252
15	Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp. (823)	Siyer-i Nebî	Yok	Yok	Yok	253
16	Süleymaniye Ktp. (03378)	Siyetü'n-Nebî (S.A.V.)	Yok	Yok	Yok	284
17	Konya Yusuf Ağa Ktp. (BY000007876)	Siret'ü-n-Nebî	Muhammed Halife	Yok	Yok	297
18	İBB Atatürk Nadir Eserler Ktp. (MC_Yz_000053)	Siret'ü'n-Nebî	Muhammed	Mustaba b. Bayezid	939 (1533)	494
19	Milli Kütüphane (06 Mil Yz B 7167)	Siret'ü'n-Nebî	Yok	Yok	1282 (1866)	486
20	Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp. (859)	Siyer-i Nebî	Hasanoğlu	Yok	Yok	486
21	İstanbul Ü. Nadir Eserler Ktp. (TY. No: 1601)	Siret'ü'n-Nebî	Yok	Yok	Yok	428
22	Milli Kütüphane (06 Mil Yz B 1073)	Siret'ü'n-Nebî	Yok	Yok	Yok	364
23	Süleymaniye Ktp. (00154)	Siyer-i Nebî (manzum)	Muhammed Hakkı	Yok	Yok	430
24	Topkapı Müzesi Ktp. (2287)	Siret en-Nebî	Yok	Yok	Yok	327
25	Süleymaniye (04332)	Siret'ü'n-Nebî (SAV)	Yok	Muhammed b. İbrahim	1087 (1676)	314

26	Konya Mevlana Müzesi Yazma Eserler Ktp. (1169)	Siretû'n-Nebî	Muhammed	Yok	Yok	339
27	Milli Kütüphane (06 Mil Yz B 360)	Siretû'n-Nebî	Mehmed Halife	Muhammed b. Hasan	1182 (1768)	417
28	Milli Kütüphane (06 Mil Yz B 310)	Siretû'n-Nebî	Mehmed Halife	Seyyid Hafız Osman	1217 (1802)	341
29	Süleymaniye Ktp. (03916)	Siyerü'n-Nebî - Manzum-	Abdurrahman	Yok	Yok	339
30	Çorum Hasan Paşa Ktp. (19 Hk 1122)	Terceme-i Siyer-i Nebî	Yok	Figânüzade Abdllah b. Mahmüd b. Bekir	1207 (1791)	347
31	Macar Bilimler Akademisi Ktp. (TÖRÜK, F. 45)	Siretû'n-Nebî	Muhammed	Yok	Yok	358
32	DTCF Ktp. M. ConA. (594)	Siyer-i Nebî	Yok	Yok	Yok	355
33	Konya Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Ktp. (11893)	Siret-i Nebî	Derviş Öksüz	Tok	900	251

Sîretü'n-Nebî' nin yazılış yılı olan H. 872/ M. 1468 tarihine en yakın nüsha, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Nadir Eserler Kütüphanesi, MC_Yz_O.000053 numarada kayıtlı yazma nüshadır. Bu nüshasının istinsah tarihi H. 939/ M. 1533'tür Yani bu nüsha *Sîretü'n-Nebî'* nin yazılmasından 65 yıl sonra istinsah edilmiştir. Bu nedenle her bakımdan güvenilir bir nüsha görünümündedir. Tahminimize göre eseri istinsah eden Mustafa b. Bayezid orijinal nüshayı görmüş ve kendi nüshasını gördüğü bu nüshadan istinsah etmiştir. Çünkü istinsah tarihi ile eserin bitiş tarihi arasında fazla zaman farkı yoktur. Bu yazmanın diğer özellikleri de harekeli bir metin olması, Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini taşıması, aruz kusurunun az olması ve varak sayısı bakımından diğerlerine göre daha hacimli nüsha olmasıdır.

7. *Sîretü'n-Nebî'* nin Muhtevası, Şekil ve Dil Özellikleri

7.1. Muhtevası

Sîretü'n-Nebî' de yer alan bölümlerin hepsi başlıklıdır. Bu başlıklardan bir kısmı Farsça, bir kısmı Arapça, bir kısmı da Türkçedir. Ayrıca her bölüm, halk tipi mesnevîlerde olduğu gibi bir duayla sonlandırılmıştır.

İşbu kışsa burada olsun tamām
Diñleyene rahmet olsun ve's-selām (A 17^a/1)

Okıyanı diñleyeni yazanı
Raḫmetüñle yarlıgağıl yâ Ğanî (A 17^a/2)

...

Hem bu kışsa burada oldu tamām
Okıyana diñleyene çok selām (A 23^b/1)

Müellif, esere tevhidle başlamış, bu bölümü münacat ve na't takip etmiştir. Asıl konunun işlendiği bölüm, "Kışsa-yı Vilâdet-i Faḫr-ı 'Âlem Muḫammed Muştafâ Şallâhu 'Aleyhi ve Sellem" başlığıyla A 8^a (210. beyit) yaprağından itibaren başlamaktadır. Kitabın sonunda seksen sekiz beyitlik "Ḥâtime" bölümü yer alır. (A 492^a/ A 495^a) Bu bölüm bir

münâcâttır. Şair burada Allah'a yakarır, Allah'tan günahlarının affedilmesini diler ve eserini okuyanın kendisine dua etmesini ister.

Eser, klâsik mesnevîlerde olduğu gibi giriş bölümü, asıl konunun işlendiği bölüm ve bitiş bölümü (Ünver 1986: 430-463) şeklinde üç ana bölümden oluşmaktadır. Şairin, bu bölümler için konuya uygun başlıklar koyduğu görülmektedir. Eser, İBB, Atatürk Nadir Eserler Kütüphanesi nüshasına göre otuz iki bölümden oluşmaktadır.

Eserde ayrı bir başlık altında "sebeb-i telif" bölümü yoktur. Ama müellifin eserini niçin yazdığı "Na't-ı Seyyidü'l-mürselin ü Hâtemü'n-nebiyyin Muḥammed Muştafâ Şalla'llahü 'Aleyhi ve Sellem" bölümündeki şu beyitlerden anlaşılmaktadır:

Bu kitâp ḥod cümle anuñ medḥidür
Çünkü zîrâ mu'cizâtı şerḥidür (A 7^a/1)

'Aqlum irdükçe dürüşdüm söyledüm
Maḫşüdüm oldur anı medḥ eyledüm (A 7^a/2)

Kendü miḫdârumca çün medḥin direm
Şanmayasın kim beni bir şâ'irem (A 7^a/3)

Ben bu şâ'irlik adından kaçaram
Şâ'irâne şî're toprakşaçaram (A 7^a/4)

Şer' şî'arından durur tâcum benüm
Yokdurur hîç şî're muḫtâcum benüm (A 7^a/5)

Eserde yer alan bölüm başlıkları şunlardır:

Tevhid: Altmış beyittir. Bu bölümde "Aşk, akıl ve söz" kavramları izah edilmiştir. Tevhid bölümünün ilk beyitleri şöyledir:

Evvelâ biz ism-i Ḥaḫ yâd idelüm
Söze andan şoñra bünyâd idelüm (M 1^b/1)

İsm-i Ḥaḫ'dur her işüzre ibtidâ'
Andan oldu ibtidâ' hem intihâ'(M 1^b/2)

İsm-i zātu'llāh Raḥmānū'r-Raḥīm
Cümle ismüñ cāmi'idür iy ḥakīm (M 1^b/3)

İsm-i Ḥaḳ'dan soñra diñle şöyle kim
Gerçi sözdür söyledigüm ille kim (M 1^b/4)

Münâcât: Otuz bir beyittir. Velî bu bölümde; insana ancak Allah'ın yardım edeceğinden, insanın selamete ereceği yerin Hak dergâhı olduğundan, günah işleyenlerin tövbeyle günahlardan arılabileceğinden, Hak âşiklarının Allah nezdindeki makam ve mertebelerinden, nefsin tuzaklarına düşmemeleri gerektiğinden bahseder:

Tâ diri oldukça tevfiķüñ baña
Yoldaş it kim azmayam öñden soña (A 3^a/1)

Bu 'arūsı kim ben oldum cilve-ger
Tāze kıl kim göre her şāhib-naẓar (A 3^a/2)

Bunu yavuz gözden iy Ḥaḳdūr kıl
Ehl-i dil gözün bunuñla nūr kıl (A 3^a/3)

Kāşif-i esrār u dānā-yı zāmīr
Çünkü sensin iy Ḥudāyā dest-gīr (A 3^a/4)

Kendü luṭfuñla beni şād eylegil
Göñlümün vīrānın ābād eylegil (A 3^a/5)

Bu hevā-yı nefis u ṭab'uß dāyesi
Rūzigārüm yile virdiler pesi (A 3^a/6)

Na't: Kırk beş beyittir. Burada Hz. Peygamber'in iki cihan güneşi olduğu, nurunun ezelden ebede kadar devam edeceği; cennet, cehennem, ay, güneş, gece, gündüz, erkek, dişi, hayat, ölüm, iman, küfür, akıl, nefis, ilim, cehalet, varlık ve yokluğu çift yaratanın Allah olduğu, Hz. Peygamber'i kimsenin hakkıyla methedemeyeceği anlatılmaktadır:

Çift durur ḥayvān ḳamu birbir ile
Çift durur insān ḳamu birbir ile (A 6^b/1)

Çift durur hem bu mekān ile zamān
Çift durur hem bu nişān ile gümān (A 6^b/2)

Çift durur hem cevher ile bil'araz
Çift durur hem tab' u şüret bî-ğaraz (A 6^b/3)

Çift durur gümüş ile altun dağı
Çift durur incü ile şedef dağı (A 6^b/4)

Çift durur hem hest ile nîsti dağı
Çift durur bālā ile pesti dağı (A 6^b/5)

...

Yaradılmağdan mekân ile zamân
Mağsüd ol sultân imiş ancak hemân (A 7^a/1)

Mülk-i dінде çār-yārıdur hemîn
Yidi iklîme emîre'l-mü'minîn (A 7^a/2)

Her birisi nūr-ı Hağ'dan behre-mend
Mağremiyet menziline ser-bülend (A 7^a/3)

Cümlesi ğavvāş-ı deryā-yışafā
Bülbülân-ı bāğ-ı şer'-i Muştafā (A 7^a/4)

Pādişāh-ı mülk-i rühānī kamu
Mağzen-i esrār-ı Rabbānīkamu (A 7^a/5)

Kışsa-yı Vilâdet-i Fahr-ı 'Âlem Muğammed Muştafā Şallāhu 'Alehi ve Sellem: Yetmiş iki beyittir. Hz. Peygamber'in hayatının anlatılmaya başlandığı kısımdır. Burada, Ebu'l-Hasen-i Bekrî'nin rivayetiyle Allah'ın, levh, kalem, arş, kürsî, gökler, yer; hâsılı hiçbir şey yaratmadan Hz. Peygamber'in nurunu yarattığı, Hz. Âdem'in cennetten çıkarılınca bu nurun hürmetine tövbesinin kabul edildiği, bu nurun Hz. Âdem'den sonra Hz. Şît'e, ondan Hz. İdrîs'in alınca ve Hz. Peygamber'in dedesi Abdulmuttalib'e kadar 47 nesilden babası Abdullah'ın alınca kadar gelip konduğu ve sonra bu nurun Hz. Âmine'nin alında parlamaya başladığı anlatılmıştır.

Bir gün ol Havvā'nuñ alınca düşer
Ol gice kim Şît karnına düşer (A 8^a/1)

Şît toğunca nūr Havvā'da kalur
Toğıcağaz Şît'üñ alınca gelür (A 8^a/2)

Şit ile ‘ahd eyledi Âdem yakîn
Kim bu nūr saña emānetdür şaķın (A 8^a/3)

Pāk olğıl pāk olğıl işbu nūr
Pāk aşıllara kılsardur ‘ubūr (A 8^a/4)

İşbu tertībce irişdi Nūh’a ol
İrdi andan hem Hālīlu’llāh’a ol (A 8^a/5)

Her kime varursa olurdu ulu
Hālķ içinde olur idi bahtulu (A 8^a/6)

Āgāz-ı Kitāb-ı Sīret-i Terceme-i Be-naẓm: İki yüz elli beyittir. Bu bölümde Hz. Peygamber’in dünyayı teşrifleri anlatılmaktadır. Hz. Peygamber’in annesi Hz. Āmine’nin dilinden anlatılan bu bölümde Hz. Peygamber’in rebiyülevvel ayının on ikinci pazartesi gecesi dünyayı şereflendirdikleri, bu gecede Hz. Āmine’nin odasının meleklerle dolup taşıdığı, çeşitli renklerde kuşların, hûrilerin gelip gittiği ve müjdelere verdikleri, Hz. Peygamber’in dünyaya gelir gelmez ‘ümmeüm, ümmeüm!’ buyurdıkları, tesbīh ve tehlīl ettiği; o zamanın en büyük ve meşhur kâhinlerinden Sâtih, Şıkku’l-Yemâmî ve Zerkâ-yı Yemâme’nin bu durumdan haberdar olup Hz. Peygamber’in nübüvvetini, risâletini ve yapacaklarını etrafındakilere haber verdikleri; o gece Ka’be’deki bütün putların yüzüstü yıkıldıkları, Sâve Gölü’nün kuruduğu, Mecûsilerin ateşlerinin söndüğü anlatılmaktadır.

Resülün anası Āmine hātün
Tokuz ay oldu didi hamlüme çün (A 10^a/1)

Rebī’ü’l-evvel ayı kutlu ayda
Ulu devletlü ol ‘izzetlü ayda (A 10^a/2)

Bu ayuñ didi on ikincisinde
Mübârek hem düşenbih gicesinde (A 10^a/3)

Hātün kişilere olan ‘alâmet
Belürdi başladı baña tamâmet (A 10^a/4)

Karaguluk yaluñuz yoldaşum yok
Benüm hālüm bilür bir hāldaşum yok (A 10^a/5)

İñiledüm didüm hâlüm bu gice
Yaluñuz n'ola aḥvâlüm bu gice (A 10^a/6)

Ki ḳorḳaram şeyāḫin div şerinden
Daḫı bu Mekke'nüñ kāfirlerinden (A 10^a/7)

Gözlerüm yaş ile ḫoldı aḡladum
Sen meded ḳıl baña yā Allāh didüm (A 10^a/8)

Velî, Āgāz-ı Kitāb-ı Sîret-i Terceme-i Be-naẓm'dan sonra *Sîretü'n-Nebî'si*ni şu başlıklar altında düzenlemiştir:

- Bu Kışsa Peyğamber 'Aleyhi's-selām Oḡlanken Mübārek Gözleri Aḡrıduḡı Kışsadur (A 16a)
- Kışsa-yı Keşti Giriften Muştafa 'Aleyhi's-Selām Bā Ebū Cehl-i La'ın (A 22b)
- Kışsa-yı Ticāret-i Muştafa 'Aleyhi's-Selām Berā-yı Ḥadīcetü'l-Kübrā (A 32b)
- Kışsa-yı Vilādet-i Emīre'l-Mü'minin İmāmü'l-Mütteḫin 'Alī Raḏıya'llāhu 'Anhu Kerrama'llāhu Vechehu (A 60a)
- Kışsa-yı Ameden Vahyi Peyğamber Şalla'llāhu 'Aleyhi ve Sellem (A 63b)
- Kışsa-yı Müslümān Şuden Ebū Bekr u 'Oşmān ibni 'Affān Raḏıya'llāhu 'Anhu (A 66a)
- Kışsa-yı İslām 'Ömer Raḏıya'llāhu 'Anhu (A 79a)
- Kışsa-yı Mi'rāc-ı Resūlu'llāh Şalla'llāhu 'Aleyhi ve Sellem (A 84b)
- Kışsa-yı İnşikāḳ-ı Ḳamer (A 101b)
- Kışsa-yı 'Arz-ı Kerden Resūlu'llāh Ḥod-rā Ber-Ḳabā'il-i 'Arab (A 116b)
- Kışsa-yı Hicret-i Peyğamber Şalla'llāhu 'Aleyhi ve Sellem (A 143a)
- Hikāyet-i Sîret-i Nebi Şalla'llāhu 'Aleyhi ve Sellem Der Cenk-i Şāh-ı Merdān Miḳdād (A 160b)
- Zıkr-i Ġazā-yı Bedr Helāk Şuden Ebū Cehl-i La'ın (A183a)
- Ġazā-i Uḫud Şuden Ḥamza Pehlevān Raḏıya'llāhu 'Anhu (A 195a)
- Zıkr-i Ġazā-yı Ḥayber (A 218b)
- Zıkr-i Ġazā-yı Ḳurayza Şāhı Mancılıḡa Ḳoyup Atduḡları (A 230b)
- Emīre'l-Mü'minin Ebū Bekr Oḡlı 'Abdu'r-raḫmān Cengidür (A 239a)
- 'Amr Ma'd-i Kermek Cengidür Hem Müslümān Olduḡıdur (A 249b)

- Tañrı Kılıcı Hâlid'ün Müslümân Olduğı (A 265b)
- Ğurâb Kal'asınıñ Alınduğı (A 284a)
- Mirkâl İbni Fezâhu'l-Ebtâ Ğazâsıdur Şâh-ı Merdân Cengidür (A 305a)
- Zâtü'l-Ebtâl'de Esed Kays La'ın ile Olan Cenkdür (A 326b)
- Mekke-i Şerefu'llâhu Ta'alâ Fetħ Olduğı Ğazâ (A 358a)
- Bu Kışsa Ğazâ-yı Huneyn Seyyidü'l-Mürselîn ve Şâh-ı Merdân'ün Cengidür (A 389a)
- Bu Kışsa Müzelzil İbni Menâzil Ğazâsıdur Şâh-ı Merdân'ün Cengidür (A 429a)
- Bu Kışsa 'Alî'nün Karındaşı Ca'fer-i Tayyâr ve Zeyd ve 'Abdullâh Şehid Olduğı Ğazâdur Rûm Begleriyle (A 444b)
- Bu Kışsa Seyyidü'l-Mürselîn ve Hâtemü'l-Nebiyîn Hâzretlerinüñ Rûm Şâm Sultânlarıyla Ulu Cengidür ve hem Âhîr Ğazâsıdur (A 459a)
- Bu Kışsa Seyyidü'l-Mürselîn ve Hâtemü'l-Nebiyîn Peyğamber Hâzretlerinüñ Şalla'llâhu 'Aleyhi ve Sellem Vefât-ı Şerifleridür (A 476b)
- Hâtime (A 491a)

7.2. Şekil Özellikleri

Sîretü'n-Nebî, mesnevî nazım şekliyle yazılmıştır. Eserde genel olarak aruzun remel bahrinin “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” kalıbı kullanılmakla birlikte yer yer hezec bahrinin “mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün” kalıbına da yer verilmiştir.

Aruz veznini başarılı bir şekilde kullanan Velî'nin, eserinde genel olarak vezin aksaklığı yoktur. Müellif, tek heceli bazı kelimeleri vezne uydurmak için açarak kullanmıştır. “şehir, sehim, nefis” kelimeleri böyledir. Eserde zihaf ve med yapılan kelime sayısı az; ulama, özellikle imale yapılan kelime sayısı fazladır.

Velî'nin *Sîretü'n-Nebî*'si kâfiye bakımından incelendiğinde bugünkü tabirle en çok zengin kâfiye ile karşılaşmaktadır. Bunun yanında tam ve yarım kafiyeler de görülmektedir. Velî'nin eserinde en çok rağbet

ettiği kâfiye çeşidi, revî harflerinden önce uzun sesli harf getirilerek yapılan kâfiye-i müreddefedir. Aşağıdaki örnekler bunlardan sadece bir kaçıdır:

Şöyle kim virür gibi aña selâm
Ceddinüñ yüzine karşı ol imâm (A 15^a)

Her ki varsa derviş öksüz yâ esîr
Şol kadar virdi ki oldıkamu sîr (A 17^a)

Şâh-ı merdân kaçdıkdıldırurüş
Na'ra urdı haykıruban kıldı cüş(A 336^a)

Bunun yanında kâfiye-i müessese ile de karşılaşmaktadır. Bu tür kâfiye revî harfleri ile aralarında harekeli bir harf bulunan elif harfinden meydana gelir. Aşağıdaki örnekte görülen *kâmil-âmil* kelimelerindeki...*âmil* kısmı bu kafiye-i meydana getirmektedir.

Âdemi ol şüreti kâmil kılar
‘Aql u ‘ilm ile biraz ‘âmil kılar (A 108^a)

Bu eserde bundan başka az da olsa hecenin iki ünsüz harfle bitmesiyle meydana gelen kafiye çeşidi olan kafiye-i mukayyede de görülmektedir.

Dağı varduğca artdı‘ışkışevki
Resül ‘ışk ile oldı‘ıyş u zevki (A 33^a)

Divan şiirinin klâsik türdeki bu kafiyelerinin yanında, genellikle Türkçe fiil kök ve gövdelerindeki bir ya da iki ünsüz harften meydana gelen yarım kafiye (kafiye-i mücerrede) sayıca diğerlerinden az olmakla beraber, bu eserde yer alan kafiye çeşitlerindedir.

Şehr kavmi cümle karşı çıkdılar
Kârübânüñ cümlesine bağıdılar (A 50^b)

Bir uzun ünlü veya bir kısa ünlü ile bir ünsüzden oluşan kafiye örnekleriyle de sıkça karşılaşmaktadır.

Didiler budur hâkikat ol civân
Kim olur Peyğamber-i âhîr zamân (A 48^a)

7.3. Dil ve Anlatım Özellikleri

Velî'nin *Sîretü'n-Nebî*'si dil bakımından 15. yüzyıl dil özelliği taşıyan bir eserdir. Mesnevî olması ve yer yer tahkiye üslubuyla kaleme alınması sebebiyle dili oldukça sadedir. Eserde, halk diline yerleşmiş ve Türkçeleşmiş kelimeler sıkça kullanılmıştır. Eserin büyük bölümünde yalın ve doğal bir söyleyiş göze çarpmaktadır. Asıl konuların işlendiği bölümlerde daha sade bir dil kullanılırken tevhid, münacât, na't gibi bölümlerde ise dilin ağırlaştığı Arapça ve Farsça kelimelerin daha sık kullanıldığı görülmektedir. Buna rağmen eser, dil bakımından o dönemde yazılmış olan diğer mesnevîlere göre oldukça sadedir.

Ol zamânda Mekke'nün oğlanları
Kim güreş dutarlar idi her biri (A 27^a/1)

Her birisi kendü gücin kudretin
Birbirine gösterürdi kuvvetin (A 27^a/2)

İlle her yirde Muhammed söylenür
Kanda olsa erligi zîkr eylenür (A 27^a/3)

Kim Ebū Cehli niçe başdı yakîn
Kodı üç yüz altmış oğlanın hemîn (A 27^a/4)

Cümle oğlanlar anı söyler idi
Erligine âferin eyler idi (A 27^a/5)

Velî eserinde, klâsik Türk edebiyatındaki aşk mesnevîlerinin genelinde olduğu gibi eserinin içine gazel ve kasideler de yerleştirmiştir. Üslup olarak mesnevîdeki yeknesaklığı ortadan kaldırmak, okuyucuyu rahatlatmak ve anlatmak istediği duygu ve düşünceleri rahat aktarabilmek için bu yolu tercih etmiştir.

Eser içinde yer alan gazeller kahramanların durumlarını, duygularını ve zaman zaman da tasavvufi remizleri ihtiva etmektedir. Bu türler şiiriyet itibarıyla daha güzel manzumelerdir:

Ki tâbân yüzi nûrı mâha beñzer
Melekler kul gibi ol şâha beñzer

Egerçi şüreti insâna beñzer
Velî başdan ayağa câna beñzer

Kemâline irişmez 'aql u idrâk
Cemâli Yûsuf-ı Ken'an'a beñzer

Yüzünüñ rengi gülden dahı nâzûk
Kokusu müşke ne reyhâna beñzer

Gözinüñ bakışından cân ezilür
Dudağı la'l ile mercâna beñzer

Vücūdından ev içi cennet oldı
Bu uçmağ şâhı ol Rıdvâna beñzer (A 15^b)

Hız. Peygamber'in hayatını anlatmak amacıyla yazılmış bir eser olduğundan daha çok hadiselerin nakli söz konusuyken Velî, eserinin bazı bölümlerinde sanatlı söyleyişe yönelmiş; teşbih, istiare, hüsn-i talil gibi sanatların güzel örneklerini vermiştir. Aşağıdaki beyitlerde sanatlı söyleyiş dikkat çekmektedir:

Sürmedin bundan seni bu rûzigâr
Söyle bir söz kıla senden yâdigâr (A 17^b)

...

Hâk-i pâyın başuña tâc eylegil
Ger saña devlet gerekse söyle bil (A 24^a)

...

Göñlüni bağlamağıl bu menzile
Kim şağın aldanmağıl âb u gile (A 33^b)

...

Geh niyâz idi işi gâh nâz idi
Nâz ilinden gelmiş ol şehbâz idi (A 33^b)

...

Pâk-dâmân doğru sözlü pâk-bâz
Luftı gâyet çoğ idi hem hışmı az (A 36^a)

Anlatılmak istenen düşüncenin daha etkili hâle getirilmek arzusuyla sembollerle ifade edilmesi, edebiyatta sık başvurulan bir üsluptur (Deniz 2006: 85). Türk edebiyatında bu şekilde sembollere dayalı pek çok eser mevcuttur. Ama bu özelliğin siyer tipi mesnevîlerde bulunması nadirdir. Velî'nin eseri bu özelliği taşımaktadır.

Velî eserinde kendini bülbüle, Hz. Peygamber'i de güle benzetmiştir ve bunu her bölümün başında bir beyitle dile getirmiştir. Bu yönüyle de eser diğer siyerlerden ayrılmaktadır.

Söylegil iy ğayb gülinüñ bülbülü
 Ğayb ilinden mi getürdüñ bu güli (A 8^a)
 ...
 Hâmüş olma nâle kıl iy 'andelib
 Söylegil sen dağı olduğça naşib (A 16^a)
 ...
 Hâmüş olma nâle kıl iy 'andelib
 Söylegil sen dağı olduğça naşib (A 17^a)
 ...
 Aç dilüñi söyle iy bülbül 'ayân
 Kendü hâlün kendüzüne kıl beyân (A 33^b)
 ...
 Söyle iy bülbül oturmağıl melül
 Dünyâya aldanmağı kılma kabül (A 60^a)
 ...
 Söyle iy bülbül gülistân devridür
 Olma hâmüş bağı bustân devridür (A 63^b)
 ...
 Söylegil iy bülbül-i dil hasta sen
 Turmağıl lâyıķ degülsin beste sen (A 66^a)
 ...
 Söyle iy bülbül ki irdi nevbahâr
 Çün beraber oldu leyl ile nehâr (A 79^b)
 ...
 Nâle kıl iy bülbül olma teng-i dil
 Yumşan âhir ger degülseñ senüñ dil (A 84^b)

...

Söyle iy bülbül kim âhirdür zamân
Virmedi kimseye virmez çarh emân (A 101^b)

...

Söyle iy bülbül ki fırsatdur yakîn
Vaqtüni iy tütü-yi ra'nâ şakın (A 476b)

Velî'nin "bile, bilesince, eyü, işbu, karındaş, ur-" gibi Türkçe kelimelerin eski şekilleri ile "ayıt-, depret-, ırgürmek, kanda, kiçi, teg, uçmag, uş, üşte, yarag, yigrek" gibi bugüne göre arkaik sayılabilecek kelimeleri tercih ettiği görülür.

Eserde, Eski Anadolu Türkçesinin dil özellikleri görülmektedir:

İlk hecede bazı kelimelerde "e" ünlüsü yerine "i" ünlüsünün yer aldığı görülür: "di-, iriş-, vir, yi-, yir, yit-, yidi" gibi. Bazı kelimelerde kapalı "e" kullanılmıştır: yeg, gerü. Bazı kök ve eklerde dudak benzeşmesine uyulmadığı görülür: atlu, bildür-, demür, denlü, degül, dördünci, eyü, eyelük, geldüğünde, gelür, kalur, kanlu, kapu...

Kalın ünlülü kelimelerde t-d değişimi t'li şekillerin kullanılmasına dönüktür. tag, tagıl- tal- tanış- tar, taral-, tarıl-, takan, tokuz ... Az sayıda kelimedede k-h, p-b değişimi görülür: ahşam, yohsul, biş-, barmak...

İyelik ekleri birinci ve ikinci şahıs teklik ve çokluk biçimlerinde hep yuvarlak, üçüncü şahıs teklik ve çokluk biçimlerinde hep düz olarak kullanılır: gönlüm, özüm, yanum, varum, işüm, esbâbunuz, du'ânuz, gözi...

Üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra gelen akuzatif ekinin düştüğü çok sayıda örnek dikkat çeker: ahvâlin, aslın, bağrın, bahâsın, cümlesin, evlerin, gayrısın, nicesin, kamusun, varın, yaşın...

-dur eki durur şeklinde de görülür: yok durur, lâzım durur...

SONUÇ

Hız. Peygamber'in hayatına dair ilk malzemeler sahabe döneminde toplanmaya başlanmış ve tabiiun döneminde bir araya getirilmiştir. Bu da ilk siyer yazıcılığını başlatmış, İbn İshak'ın siyeriyle de ilk örneğini vermiştir.

Siyer yazma geleneği Türk edebiyatında ise 14. yüzyılda Erzurumlu Kadı Darîr'le başlamış ve bu eser daha sonra yazılan siyerlere kaynaklık etmiştir. 15. yüzyıla kadar tamamı manzum siyer yazılmamıştır. Darîr yer yer eserine manzum parçalar yerleştirmişse de altı ciltlik eserinde bu parçalar çok az yer tutmaktadır. Darîr'in eserinden sonra manzum olarak siyere benzer iki tür yazılmıştır. Bunlar Süleyman Çelebi'nin mevlid türündeki *Vesiletü'n-Necat'* ile Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye'*sidir. Bu iki eser tam bir siyer değildir. Bu nedenle manzum olarak kaleme alınmış ilk siyeri, 15. yüzyılda Velî yazmıştır. Eser yaklaşık 18 000 bin beyit civarındadır ve bu yönüyle de 16. yüzyıl sanatkarı Münir'in 33 000 beyitlik eserinden sonra edebiyatımızdaki en hacimli manzum siyerdir.

Yazma eserler kütüphanelerinin bazılarında eser Âşıkî, Mehmed, Abdullah Zâhidî Efendi, Abdurrahman, Mehmet Halife, Muhammed, Mehmet Hakkı, Derviş Öksüz, Molla Velî isimleriyle kaydedilmiş, manzum siyerlerden bahseden bazı kaynaklarda ise eser, farkı eserler gibi gösterilmiştir.

Velî'nin *Sîretü'n-Nebî'*sinde, Hız. Peygamber'in hayatı kronolojik sıra takip edilmeden anlatılmıştır. Eser, klâsik mesnevî geleneğine uyularak aruzun remel bahrinin "fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün" kalıbıyla yazılmış, kimi yerlerde de hezec bahrinin "mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlun" kalıbına yer verilmiştir. Bu yönüyle eser karışık aruz kalıplarının kullanıldığı mesnevîlere güzel bir örnektir.

Eserin dikkat çeken özelliklerinden biri de bölümlere "Ey Bülbül" hitabıyla başlanmasıdır. Bu hitap tarzı eserin na't konulu bir siyer gibi düşünülmesini sağlamıştır. Siyer konulu eserlerin hiçbirinde bu tarzda bir kullanım görülmemektedir.

Velî, eserinde sade bir halk Türkçesi kullanmıştır. Eserin büyük bölümünde yalın ve doğal bir söyleyiş hâkimdir. Tevhid, münacât, na't gibi bölümlerde ise dilin ağırlaştığı Arapça ve Farsça kelimelerin daha sık kullanıldığı görülmektedir.

Eser, 15. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini yansıtmaması açısından da önemlidir. Yazıldığı yüzyılın bütün dil özelliklerini üzerinde taşıyan eser, hiçbir siyer kitabında bulunmayan bazı konulara yer vermesi bakımından da dikkat çekicidir.

Eser edebî sanatlar bakımından da zengindir. Özellikle teşbih, istiare, teşhis, tenasüp, telmih, tezat ve nidâ sanatları sık kullanılmıştır. Kâfiye konusunda en çok kâfiye-i müreddefeyi tercih eden şairin kâfiye-i müessese ve mücerrede şekillerini de kullandığı görülmektedir. Bugünkü ifadeyle zengin, tam ve yarım kâfiyeleri sık kullanmıştır.

Bütün bu özellikleri ve en yüce duygulardan biri olan Hz. Peygamber sevgisini konu edinmiş olmasıyla Velî'nin *Sîretü'n-Nebî'si* edebiyat tarihimizde yer almayı hak eden bir eserdir. Bu eserin bilim dünyasına kazandırılması için tarafımızdan doktora çalışması yürütülmektedir.¹⁵ Bu çalışma neticelendiğinde eser hakkında daha etraflı bilgiler gün yüzüne çıkacaktır.

¹⁵ Özfirat, Bayram, *15. Yüzyıl Şairlerinden Velî'nin Sîretü'n-Nebî'si*, Danışman: Prof. Dr. Nihat Öztoprak, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Devam eden doktora tezi.

Kaynaklar

- AHMET Bin Hambel, *Müsned*, çev. YILDIZ, Hasan (2004), Zekeriya YILDIZ, Hüseyin YILDIZ Ankara: Ocak Yayıncılık.
- ATEŞ, Ahmed (1954), *Vesiletü'n-Necat*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- AVŞAR, Ziya (2009), "Gölge Avıyla Boşalan Bir Sadak: Mahallileşme", *Turkish Studies-Edebiyatımızda Mahallileşme ve Türki-i Basit Özel sayısı*, s. 30-35.
- AY, Ümran (2007), *Müniri'nin Manzum Siyer-i Nebîsi Cilt 1*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- AYMUDLU, Ahmed (1995), *Süleyman Çelebi ve Mevlid-i Şerif*, İstanbul: MEB Yayınları.
- ÇORAK, Reyhan (2010), *Müniri'nin Manzum Siyer-i Nebîsi Cilt 2-3*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- DARÎR, Sîretü'n-Nebî, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi 2384 nolu nüsha.
- DENİZ, Sebahat (2006), *Tecellî (Aşkın Bitmeyen Çilei) Gülendâm ü Küeyt (Risale-i Raz)*, İstanbul: Duyap Yayınları.
- DİA (Müellif yerine) (1992), "Bekrî, Ebu'l-Hasan el-Kasasî", *DİA*, C.5, s. 366.
- EGE, Hasan (2006), *Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi*, İstanbul: Kahraman Yayınları.
- EGÜZ, Esra (2013), *Erzurumlu Mustafa Darîr'in Sîretü'n-nebî'sindeki Türkçe manzumeler: İnceleme-metin-Cilt I*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- EL-SHAMAN, Massad S. Ali (1982), *Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn Hişam'ın Siyeri'nin Türkçe Tercümesi*, Ankara, Ankara Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi.
- Erzurumlu Kadı Darîr, *Sîretü'n-Nebî*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi 2384 nolu nüsha.
- FAYDA, Mustafa (2009), "*Siyer ve Megâzi*", *DİA*, C. 37., s. 319-324.

- HACİİSMAİLOĞLU, Muhammed İhsan (2008), *Eyüp Sabri Paşa'nın Mahmûdu's-Siyeri*, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- HİZMETLİ, Sabri (1991), *İslâm Tarihçiliği Üzerine*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut1986.
- İsmail Hakkı İzmirli, *Siyer-i Celile-i Nebeviye Mukaddimât: İ.Hakkı Uca* (1996), Konya (Bsm. İstanbul): Esra Yayınları.
- KAPLAN, Yıldray, *İlk Türkçe Siyer Kitabı (Siret'ün-Nebî)*, sonpeygamber.info (05.04.2014)
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir (1970), *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Edebiyat Yayınevi.
- LEVENT, Ağâh Sırrı (1973), *Türk Dili Araştırmaları Belleten*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- Muhammed İbn İshak, *Siyer-i İbn-i İshak: BİLLİK, M. Şafi* (2012), İstanbul: Düşün Yayıncılık.
- MÜTERCİM Asım (1305), *El-Okyanusu'l-Basit fi Tercemeti'l-Kamusi'l-Muhit*, İstanbul.
- ÖZ, Şaban (2006), *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- ÖZDEMİR, Mehmet (2007), "Siyer Yazıcılığı Üzerine", *Milel ve Nihal* 4 (3), İstanbul, s. 129-162.
- ÖZKAT, Mustafa (2011), *Müniri'nin Manzum Siyer-i Nebîsi Cilt IV-V*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- ÖZTOPRAK, Nihat (2010), "Türk Edebiyatında Manzum Siyerler", *Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, Ankara: TDV yayınları, s. 52-70.
- PEKOLCAY, Necla (2004), "Mevlid", *DİA*, C. 29. s.486-487.
- TOP, Yılmaz (2011), *Müniri'nin Manzum Siyer-i Nebîsi Cilt 6-7*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- UTKU, Nihal Şahin, *Siyer Yazıcılığı*, sonpeygamber.info (05.04.2014)
- UZUN, Mustafa (2009), "Siyer ve Megâzî", *DİA*, C.37, s. 324-326.
- ÜNER, Büşra (2011), *Manzum Siyer*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011.

ÜNVER, İsmail (1986), “Mesnevî”, *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı: 415-416-417, s. 430-563.

YAZICIOĞLU Mehmet, *Muhammediye I*, Haz. Âmil Çelebioğlu (1996), *İstanbul: MEB Yayınları*.

YILDIZ, Sümeyye (2011), *İbrahim Hanîf’in Siyer-i Mekkî’si (Varak 1-32)*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul.